

International Journal of Social Sciences

ISSN: 2587-2591

DOI Number: <http://dx.doi.org/10.30830/tobider.sayı1.15>

Volume 1/1 April

2017 p. 45/63

IAN MCEWAN'IN *BETON BAHÇE* ROMANIN PSİKANALİTİK İNCELEMESİ A PSYCHOANALYTIC CRITIQUE OF IAN MCEWAN'S *THE CEMENT GARDEN*

Samet Kalecik*

ÖZ

Bu çalışmanın amacı Çağdaş İngiliz yazarlarında Ian McEwan'ın *Beton Bahçe* (1978) adlı romanını Sigmund Freud'un psikanaliz kuramını kullanarak yorumlamaktır. Ian McEwan'ın romanı anne ve babasını kaybetmiş bir çocuğun ve kardeşlerinin davranışlarındaki trajik değişimi yansıtmaktadır. Öyle ki, olağandışı, cinsel eğilimli ve sapkın bu davranışlar okuru son derece rahatsız edici niteliktedirler. Bu açıdan eserdeki çocuk karakterlerin anormal davranışlarının altında yatan sebepler, Freud'un Oedipus karmaşası, bilinç altı, bilinç dışı kavramları bağlamında örneklerle yorumlanacaktır. Bu açıdan, ilk olarak psikanaliz, psikanalitik edebiyat kuramı ve temel kavramları açıklanacak ve ikinci bölümde romandaki karakter davranışları ve tekrar eden semboller göz önünde bulundurularak eserin Freud'çu bir okuması yapılacaktır.

Anahtar kelimeler: *Psikanaliz, Sigmund Freud, Oedipus Karmaşası, Rüya Analizi, Ian Mcewan, Beton Bahçe*

* Arş. Gör. Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi İngiliz Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, e-mail: s.kalecik@hotmail.com

ABSTRACT

The purpose of this study is to interpret one of the contemporary British writers, Ian McEwan's novel, *The Cement Garden* (1978) by employing Sigmund Freud's psychoanalytic theory. McEwan's novel reflects the tragic change in the behavior of a boy and his siblings who have lost their parents. These unusual, sexual-prone and deviant attitudes are so obtrusive that readers feel anxious when they visualize a scene in the novel. In this respect, the underlying causes of the abnormal manners of the child characters will be interpreted in the context of Freud's Oedipus Complex, subconscious and unconscious concepts with the selected extracts from the text. In line with this introduction, psychoanalytic literary theory and its fundamental concepts will be introduced at first and the characters and the symbols will be read with a Freudian perspective.

Keywords: *Pschoanalysis, Sigmund Freud, Oedipus Complex, Dream Analysis, Ian McEwan, The Cement Garden*

I. Psikanaliz ve Temel Kavramlar

İnsan psikolojisi ve davranışları Aristoteles gibi antik Yunan filozoflarından günümüze kadar önemini koruyan bir konudur. İnsan bilinci ve bilinçaltı konuları Sigmund Freud'un bilinçaltının yapısını ortaya koyduğu kuramlarıyla daha anlaşılır hale gelmiştir. Psikoloji çalışmalarına "Freud'un en önemli katkısı, bilinçaltı bölgesinin tamamını sistematik çalışmaya açması ve bilinç altının çalışmasının ifade edilebileceği bir dil ve terminoloji sağlamasıdır." (Habib, 2008: 83).¹ Zihinsel yapıyı çözümlenme amacı ile birlikte psikanalizi bir tedavi yöntemi olarak kullanan Freud, kuramını cinsellik üzerine kurar. Psikanaliz kuramı tarihsel olarak değişim göstererek dinamik, ekonomik ve tipografik olmak üzere üç temel modele ayrılır. Bu modelleri oluştururken, Freud'un insanın temel dürtüleri ve ihtiyaçlarının zihin yapısının temel parçaları olduğunu ön gördüğü ortaya çıkmaktadır. İlk olarak dinamik modelde, "Freud ([1930] 1964, [1933] 1964) kişinin, cinsel ve saldırgan enerjisini serbest bırakmasını arzu eden güçleri isteyen içsel hazzı ile yasaklamayı talep eden sosyal çevre arasında bir çatışma var olduğunu ileri sürmüştür." (Greene, 2008: 68). Bu iki karşıtlık içerisinde bulunan bilinç "dış gerçekliği algılar ve kaydeder, zihnin mantık yürüten parçasıdır. Bilinçdışının varlığından habersiz bir şekilde, davranışlarımızdan sadece mantık yürütme ve akademik becerilerimizin sorumlu

¹ İngilizce kaynaklardan alıntılanan metinler makale yazarı tarafından Türkçeye tercüme edilmiştir.

olduğunu düşünerek bilinçli bir şekilde hareket ederiz" (Bressler, 2007: 144). Fakat Freud, davranışlarımızın büyük bir bölümünü kontrol eden, değiştiren ve şekillendiren yapının "bilinçdışı" olduğunu dinamik modelde iddia etmiştir.

Dinamik modelde, Freud, içgüdülerden yola çıkarak bir analiz yapmaya çalışmaktadır. İçgüdü, canlının yaşamını devam ettirebilmesi için gerekli bir itkidir ve "Psikanalizde, önce libido, daha sonra ise eros ve tanatos olarak tanımlanan ve zihinde temsil edilen düşünce ya da imajlar şeklindeki açlık, susuzluk, cinsellik ve saldırganlık gibi giderilmesi gereken temel biyolojik itkiler ya da güç için kullanılan terim."dir (Masaroğulları & Koçakgöl, 2011: 2). Engin Gençtan'a göre ise "içgüdüler, fizyolojik ihtiyaçları içeren içsel uyarıların psikolojik görünümlü temsilcileridir." (Gençtan, 2008: 27).

Freud temelde insanın iki temel içgüdü tarafından kontrol edildiğini düşünmektedir. Bunlardan ilki cinsel içgüdüler (libido) ve diğeri de saldırma içgüdüsüdür. Freud libido enerjisinin çocukluk çağından beri var olduğuna inanarak "yeni doğan bir bebeğin tümten özsever olduğu görüşünü savunmuştur" (29). Kendi özseverliğinden hayatta kalabilmek için faydalandıktan ve ihtiyaçları karşılandıktan sonra "annesinin varlığını fark etmeye başlayan bebek, özsever libidosunu bu kez ona yöneltir" (30). Dinamik modelde ayrıca Freud bilinç dışının insanın bilinç yapısının örtük göstergesi olduğu düşüncesindedir. Bilinç dışı dürtü, rüya yolu ile bilinç içine girmek için, baskının gece rahatlamasından faydalanır (Freud, 1989: 28). Unutma, dil sürçmesi, sakar hareketler ve belli başlı bazı hatalar gibi, sağlıklı insanların günlük hayatındaki birçok olgunun kökeninde, rüyaların ve dizgilerin diğer üyelerinin düzeneğine benzer ruhsal bir mekanizma yatar (Gençtan, 2008: 163). Freud, kazara dil sürçmeleri, unutkanlık, nesnelere yanlış yerlere koymak veya metinleri yanlış okumak gibi görünüşte zararsız hareketlerle bilinç altı isteklerimizi ve niyetlerimizi bile bile aklımıza getirdiğimize inanır (Bressler, 2007: 145). Dinamik model, cinsel içgüdü ve saldırma içgüdüsünün bir mücadele içerisinde olduğu ve bilinçdışının özellikle dil sürçmeleri ve rüyalar yoluyla bilince ulaşmaya çalıştığı düşüncesini vurgulamaktadır.

Ekonomik modelde, zihnin yapısı dinamik modeldeki yapı ve kavramlara sadık kalınarak genişletilir. Freud, haz ilkesi ve gerçeklik ilkesi olmak üzere iki yeni kavram üzerinde durmaktadır. Ona göre haz ilkesi bireyin temel yaşam dürtüleri olan açlık, susuzluk, cinsellik vb. ihtiyaçlarını doyurmaya yönelik bir işlev taşımaktadır. Bunun yanı sıra birey için olumsuzluk yaratacak, onun yaşamını devam ettirmesini engelleyecek ve onu temel yaşam dürtülerinden uzaklaştıracak eylemlerin dışında kalmasını sağlamak için bir kaçınma faaliyetine de girişmektedir. Freud *Beyond The Pleasure Principle* (1921) adlı eserinde, bu bireysel ve zihinsel enerjiyi, yani ihtiyaçların doyurulmasını sağlayan yapıyı harekete geçiren enerjiyi gerilim/yük (cathexis) olarak tanımlar ve Freud'un belirttiği üzere:" Yarık çevrelerinde yeterli derecede yüksek kateksis enerjisi sağlamak için her yönden katetik (libido) enerji istenir. Büyük

ölçüde bir ‘antikateksis’ kurulur, bunun sayesinde diğer tüm ruhsal sistemlerin kuvveti düşürülür, bu şekilde geri kalan ruhsal fonksiyonlar durdurulur ya da azaltılır.” (Freud, 1959: 24). Fakat haz ilkesi insan zihninde her zaman denetimsiz ve özgür değildir. Karşıt yük, toplumda hazlar üzerinde denetim ve kuralların bulunduğu işaret eder. Freud karşıt yükü de yöneten ilkeyi “gerçeklik ilkesi” olarak tanımlamıştır (4). Haz ilkesi ile gerçeklik ilkesi bir devinim halinde bireyin zihninde bir mücadele içerisinde. Ekonomik modelde Freud böylece insan zihninin iki temel prensibini anlatarak zihindeki yük ve karşıt yüklerin işlevini açıklar.

Dinamik ve ekonomik modelde zihin yapısı ve işleyişi açısından içgüdüler ve ilkeler üzerinde duran Freud, Yapısal kişilik kuramında (Tipografik Model) daha önceden geçici bir model olan topografik kuramda ele aldığı bilinç, bilinçöncesi ve bilinçdışı kavramlarını geliştirir. Gençtan’ın *Psikanaliz ve Sonrası* adlı kitabında da belirttiği gibi: “Bilinç: dış dünyadan ya da bedenin içinden gelen algıları fark edebilen zihin bölgesidir. Bedensel algıları, düşünce süreçlerini ve heyecanla ilgili durumları kapsar. Bilinç içeriği konuşma ya da davranışlarla çevreye iletilir.” (Gençtan, 2008: 26). Bilinç öncesi ise hafızadaki olay ve durumların bilinç düzeyine iletilmeden önceki ara noktadır. Bilinçdışı da kolaylıkla bilinç düzeyine ulaştırılmayan bastırılmış duygular, düşünceler, istekler ve fantezileri içermektedir. “Bilinçdışındaki mevcut tüm durumlar, bilinç ile tam bir zıtlık içerisinde. Eğer bilinçdışı fanteziler çok şiddetli bir biçimde bastırılırsa, bilinçli hayat duygusal açıdan yoksullaşır.” (Cebeci, 2004: 341). Psikanalizde de terapist, hastanın bilinç dışındaki bastırılmış olduğu yaşantılarını ve duygularını bilinç düzeyine çıkararak düzenli telkinler yoluyla hastayı iyileştirmeye çalışır. Bilinçdışında mevcut yapılar çoğu kez rüyalar yoluyla varlıklarına işaret etmektedirler.

Freud, Yapısal kişilik kuramını (tipografik model), dinamik, ekonomik ve geçici olarak topografik kuramlarına da bir ölçüde bağlı kalarak 1926’da *Ego ve İd* adlı eseriyle geliştirme çabası içerisinde olmuştur. Freud’un üçlü model olarak adlandırdığı modelinde insan zihnini ego, süper ego ve id olmak üzere üç parçaya ayırmaktadır. Bressler’in da belirttiği üzere:

Freud bilincin rasyonel olmayan, içgüdüsel, bilinmeyen, bilinç dışı parçasını id olarak adlandırır. Gizil arzularımızı, karanlık isteklerimizi, çok büyük korkularımızı barındıran id haz ilkesinin isteklerini yerine getirmeye çalışır. Buna ek olarak, tüm zihinsel enerjilerimizin ve psikoseksüel enerjimizin kaynağı olan libidoyu da içerisinde barındırır. Kontrol edici bir istek tarafından denetlenmeyen id, hızlı bir şekilde içgüdüsel arzuların doyurulmasını ister (Bressler, 2007: 145).

İd insanın ilkel duygularının, toplumda özgürce sergileyemeyeceği davranışların, mantık dışı isteklerin, kabul edilemeyen cinsel arzuların (ensest arzular dahil), utanç verici çocukluk deneyimlerinin baskı altına alındığı gizil bir yapıdır. Daha öncede belirtildiği üzere,

id içerisindeki yapılar varlığını rüyalar ve dil sürçmeleriyle ortaya çıkarmaktadır. [Edebiyat eserleri, özellikle romanlar, hastanın psikoterapide yaptığı gibi duygu ve düşüncelerini anlattığı bir terapi seansının yazıya dökülmüş hali olarak kabul edilirse; çoğunlukla id içerisindeki yapıların ortaya çıkmasına uygun alan oluştururlar.] İd'in kaşısında ise, kendisiyle tamamen zıt yapıda çalışan zihnin bölümü süperego'dur. Süper ego ahlak prensibine göre hareket etmemizi sağlayan bilinç parçasıdır. İd vahşi içgüdülerin tetikleticisi iken; süperego insanın medenileşen ve toplumun ortak ideali için yararlı davranışların yapılmasını emreden bir yapıya sahiptir. "Bu sistem, çocuğa ana-babası tarafından aktarılan ve ödül ve ceza uygulamalarıyla pekiştirilen, geleneksel değerlerin ve toplum ideallerinin içsel temsilcisidir, kişiliğin vicdani ve ahlaki yönüdür." (Gençtan, 2008: 45).

(Süperego) Toplumun ve ebeveynlerin değer yargılarını temsil eder ve neyi yapıp neyi yapamayacağımız konusunda sınırlandırmalar getirir. Süperego'nun temel görevi id'in dürtülerini, özellikle de toplum kurallarına aykırı olan veya kişi için tehlike oluşturacak, saldırganlık ve cinsellik ile ilgili konuları ego aracılığıyla kontrol altına almaktır...

(Masaroğullar & Koçakgöl, 2011: 159).

Süperego'nun id ile çatışma yaşamadan çalışması durumunda, "süperego bilinç dışı suç ve korku hissi oluşturur (Bressler, 2007:146). Öz bilinç seviyesinde yer alan ego arabulucu işlevi görmektedir. Gençtan ego'nun yapı ve işlevini şu şekilde tanımlar:

Ego kişiliğin yürütme organıdır. Eyleme giden yolları denetimi altında bulundurur, çevresindeki nesnelere hangileriyle ilişki kuracağını seçer, hangi içgüdülere ne biçimde doyum sağlanması gerektiğine karar verir. Ego birçok yürütme işlevini yerine getirirken, bir yandan da idin, süperegonun ve dış dünyanın birbiriyle çatışma durumunda olan istekleri arasında bir uzlaşma yolu bulmakla yükümlüdür (Gençtan, 2008: 44).

Freud bilinç yapısını bir buzdağına benzetir. Bilinç dışı ve id bilincin en altında erişilmesi zor olan bir katmandır. İd karşısında bulunan süperego ahlaki ve toplum kurallarını yansıtarak id ile birebir bir zıtlık içerisinde yer alır. Ego ise bu iki yapı arasında arabuluculuk işlevi görür.

II. Oedipus Karmaşası

Oedipus karmaşası Freud'un benlik gelişim süreci içerisinde ortaya koyduğu en önemli kuramdır. Freud, kurama adını verirken antik Yunan trajedilerinden Sophokles'in *Kral Oedipus* adlı eserindeki olaylarla bağdaşlık kurarak kuramını bu eserle açıklar. Kuramın yapısını gösteren eseri özetlemek gerekirse: Thebes Kralı Laius tanrılar tarafından lanetlenir ve bu kehanete göre oğlu Oedipus babasını öldürerek annesiyle evlenecektir. Kehanetin sonunu getireceğinden korkan Kral Laius, Oedipus'un ayaklarını bağlatır ve çocuğun ormanda ölüme bırakılmasını emreder. Fakat ormanda bir çoban onu bulup Corinth'e götürür ve çocukları olmayan kral ve kraliçeye teslim eder. Burada büyüyen Oedipus evlatlık olduğunu öğrenir ve bir kimlik arayışı içerisinde Corinth'i terk eder ve Delphoi'ya gitmek için yola çıkar. Yolda bir kavga sırasında, esas kimliğini bilmeden babasını öldürür. Thebai kentine büyük sıkıntılar veren Sphenx adlı canavarın sorusunu bilerek onun intihar etmesini sağlayan Oedipus bir kurtarıcı olarak görülür ve Thebai kralı olur ve yine gerçek kimliğini bilmeden annesi olan Kraliçe İokasta ile evlenir. Birkaç yıl sonra Thebai'de veba salgını yaşanır. Kör kâhin Teiresias, Thebai'de ki lanetin kaynağının Oedipus olduğunu, babasının katili annesinin kocası olduğunu ifade eder. Oyunun sonunda İokasta bir zamanlar ayağı bağlı olarak ormana bırakılan ve halihazırda kocası olan Oedipus'un kendi oğlu olduğunu anlar ve intihar eder. Kehanetin gerçekleştiğini öğrenen Oedipus ise İokasta'nın elbisesinin üstündeki iğne ile gözlerini oyarak kendini cezalandırır.(Sophokles, 1992: 29-120) "Freud, mitleri hem psikolojik veri ve bilgi kaynağı hem de psikolojik bilgilerin tarihsel bir doğrulaması olarak ele alır. Bunun en belirgin örneği Oedipus kompleksi'dir (Ege, 2005: 129). Bu açıdan bakıldığında benlik oluşturma sürecine olan çocuk için aile bireylerinin rolü sembolik ve psikolojik bağlamda oldukça önemlidir. Trajedideki baba Laius ve anne İokasta karakterlerinin davranışlarını kuramı açısından yorumlayan Freud *The Interpretation of Dreams* (1899) adlı kitabında çocukluk dönemi nevrozlarında ebeveynlerin rolünü şöyle açıklar:

"Oldukça geniş çaplı olan deneyimimde, daha sonra psiko-nevrotik olan zihinsel yaşamlarındaki ana rol, ebeveynleri tarafından oynanır. Bir ebeveyne âşık olmak ve diğerinden nefret etmek, o zamanda oluşan ve sonraki nevrozun semptomlarını belirlemede çok önemli olan ruhsal dürtüler silsilesinin ana bileşenleri arasındadır." (Freud, 2010: 278).

Güncel Masarogulları - Muhammet Koçakgöl *Psikoloji Sözlüğü*'nde Ödipal kompleks olarak Türkçeleştirilen Oedipus karmaşası şu şekilde tanımlanmıştır:

Psikanalizde çocukların fallik dönemde ebeveynlerine karşı sevgi ve düşmanca duygular beslemesi. Bu dönemde çocuk karşı cinsteki ebeveynine karşı enest duygular beslerken aynı cinsteki ebeveynine karşı düşmanca duygular besler. Çocuk gizil evreye girdiği zaman Ödipal kompleks ortadan kalkar (Marasogulları & Koçakgöl, 2011: 129).

Freud'a göre psikolojik ve cinsel gelişim beş dönem içerisinde tamamlanmaktadır. Her bir dönem diğerini etkilemektedir. Oedipus karmaşası fallik dönemde ortaya çıkmaktadır. "Fallik dönem: Cinsel bölgelerin uyarılmasından heyecan duyma ve cinselliğe karşı aşırı ilgi biçiminde belirlenen davranışlarla belirlenen bu dönem üçüncü yaşın sonuna doğru başlar ve yaklaşık olarak beşinci yaşının bitiminde son bulur." (Gençtan, 2008: 36). İlk doğduğu zamandan beri tüm ihtiyaçları annesi tarafından giderilen çocuk annesiyle kendini bir bütün olarak görmesine rağmen; anal ve oral dönemleri geçirmiş çocuk kendisini annesinin dışında bir varlık olarak görmeye başlamıştır. Gençtan'ın da belirttiği üzere erojen bölgeleri uyarılmış olan çocuk "fallik dönemde libido, çocuğun kendi bedeni dışında bir objede doyum arar." (37). Erkek çocuk babasını annesine ile yeniden birleşme güdüsüne karşı bir engel olarak görmektedir. Baba otoriteyi simgeler ve kendisi ile yarışan bir nitelik sergilemektedir. Maraşoğulları ve Gençtan'ın da vurguladıkları üzere erkek çocuk hem cinsi olan babasına düşmanca tavırlar sergileme üzerine bir içgüdü ve davranış geliştirirken, anneye karşı duygusal ve cinsel bağlanma hazzını sürdürmektedir. "Fallik dönemde ana-baba ve çocuk ilişkilerindeki aksaklıklar ileriki yaşamın nevrotik belirtilerine temel oluşturur" (37).

Geçtan, Freud'un Oedipus karmaşasının erkek çocuk ve kız çocuktaki farklı cinsel karmaşalara yol açtığını fakat bu karmaşaları "anatomik yapıların farklı olmasıyla" açıklamıştır (37). Her iki cinsteki temel arzu objesi olarak görülen ve temelde eş yapılı olarak çocuğun karşı cinsteki ebeveynine karşı duyduğu bu ensest ilişki belirsizliği:

Ona [Freud] göre, erkek çocuğun annesine yönelik cinsel dürtüleri hadım edilme korkuları nedeniyle sona erer. Kızlarda ise bunun karşıtı bir durum söz konusudur ve Oidipus kompleksi, hadım edilme kompleksinin bir sonucu olarak gelişir. Erkeklerden farklı olarak kız çocuk esasen hadımdır ve penisten yoksun olmanın düş kırıklığı içinde, sevgi beklentilerini bu organa sahip olan babasına yöneltir. Erkek çocuklarda sevgi objesiyle ilişki, kız çocuklarından daha az karmaşık bir biçimde gelişir. Çünkü erkek çocuğun ilk sevgi objesi olan anne, Oidipal dönemde yerini korur. Buna karşılık kız çocuklarda ilk sevgi objesi olan annenin yerini, fallik dönemde baba alır. Oidipal dönem başladığında, erkek çocuk annesine sevgili gibi davranmaya başlar; ona dokunmak ya da onunla yatmak isteyebilir, evlenme önerisinde bulunabilir, babasının yerine geçme girişimlerinde bulunabilir, annesinin çıplak bedenini görmek için fırsat arayabilir ve onun ilgisini kardeşleriyle paylaşmaktan hoşlanmaz (Gençtan, 2008: 37).

Kız çocukları ise bu dönemde "penis kıskançlığı" adı verilen psikoseksüel gelişim aşaması içerisindedir ve bu durumun anneden kaynaklandığını düşünerek annelerini bir anlamda suçlarlar ve libidolarını babaya yönlendirirler. "Annenin ojesini, dudak boyasını sürüp; takı, elbise ve ayakkabılarını giyerek ortaya çıkar ve özellikle babasına görünmeye çalışır. Bu davranışta hem anneye benzeme hem babanın beğenisini kazanma isteği gizlidir. Anneyle

babayı bir arada görünce, hemen aralarına girip konuşmalarını keser, babanın kucağına oturur ve kendisiyle konuşmasını ister.” (Gökdağ, 2002: 105).

III. Ian Mcewan ve Roman

Ian Mcewan, 1948’de İngiltere’nin Aldershot bölgesinde doğmuştur. Çocukluğunun büyük bir kısmını babasının asker olmasından dolayı Afrika ve Uzak Doğuda geçirmiştir. Sussex Üniversitesi, İngiliz Dili ve Edebiyatı bölümünden lisans derecesini alan yazar, yüksek lisans eğitimini de East Anglia Üniversitesi’nde tamamlamıştır. “East Anglia Üniversitesi’nde Malcom Bradbury’nin ünlü yaratıcı yazma sınıfının ilk öğrencilerinden olmuştur ve hikâyeleri 1970’lerin ilk yıllarında dergilerde basılmaya başlamıştır.” (Rennison,2005: 87). Ayrıca bir hikâye yazarı da olan Mcewan’ın *First Love Last Rites* (1975) adlı eseri 1976’da Somerset Maugham Ödülü’nü kazanmıştır. 1987 yılında *The Child in Time* adlı romanı ile Whitbread Ödülü’nü almıştır. Ian Mcewan, 2000’de “İngiliz Şövalyelik Ödülüne” layık görülmüş ve kendisine İngiliz Edebiyatı öğretmekte olduğu University College tarafından fahri doktora unvanı verilmiştir.

Ian Mcewan’ın kurmaca dünyası, edebiyat eğitimi almış olmasının da büyük bir etkisiyle oldukça zenginleşmiştir. Bu yüzden eserlerinde sade bir dil kullanımından zaman zaman uzaklaşır. Yazar, özellikle romanlarında insan ilişkileri ve özellikle kadın erkek ilişkilerinin karmaşık yapısını sorgular. Mcewan’ın romanları kendi ailesinden de izler taşımaktadır. Öyle ki, *Beton Bahçe’de* ki anne ve baba karakterlerine benzer şekilde kendi “babasını “yakışıklı” ve “baskın”, annesini ise “oldukça kibar” ve ve “mazlum” bir kadın olarak tasvir etmiştir.” (Malcom içinde Hamilton, 2001: 1). *Beton Bahçe* ve *Kefaret* (Atonement) adlı romanları özellikle aile içi bağlarını, hafıza ve yanlış algılama durumunu tasvir eder. Yarattığı karakterler ve romanlarının yapısı içerisindeki eylemleri okuru rahatsız etmekle kalmaz aynı zamanda şüphelendirir. Eserlerinde anlatıcının önemli bir rolü vardır. Her şeyi bilen anlatıcı yerine birinci tekil şahıs anlatıcı ile roman içerisinde olayları tasvir eden Mcewan, okurun esere yaklaşımı bağlamında bir tekinsizlik oluşturmayı amaçlar. Mcewan İngiliz toplumunun kapalı kalmış yapılarını gün yüzüne çıkarmaya çalışmaktadır. *Beton Bahçe* adlı romanında çocukluk masumiyetinin yapısını sorgulayan yazar; *Kefaret* romanında ise hem aşkı hem de savaşı tasvir ederken utanç ve günahları hoş görme düşüncesinin zorluğunu zıtlıklarla yansıtarak okuru mantık ve duygu ikilemine sokarak son sözü yine okura bırakmaktadır.

IV. *Beton Bahçe*

Beton Bahçe (The Cement Garden) (1978) Ian Mcewan’ın üçüncü romanıdır. Eser, ergenlik çağına yeni adım atmış olan ana karakter Jack ve kardeşlerinin aile içerisinde başından geçen olayları anlatır. Jack’in ailesi tamamen toplumdan ve akrabalık bağlarından uzaktır.

Ergenlik çağı cinsel arzularını ve fantezilerini yeni geliştirmekte olan Jack, okul arkadaşlığından ve sosyal hayattan soyutlanmıştır. Zamanının çoğunu kendini tatmin ederek ve bir bilim kurgu romanı okuyarak geçirir. Oldukça hırçın ve kurallara uymayı reddeden kişilik özellikleri gösteren Jack'in iletişim kurduğu insanlar yalnızca annesi, babası ve kardeşleridir. Jack, Julie, Sally ve Tom arasındaki bağ normalden oldukça uzaktır. İlk bakışta kendilerine olağan dışı gelmemesine rağmen; oynadıkları oyunlar cinsel öğeler içerir, bu da anormal cinsel davranışların temelini oluşturur.

Jack'in babası aile içerisinde pek sevilmeyen ve korku duyulan bir karakterdir. Eşi ile çoğu kez bir tartışma hali içerisinde. Çocuklarına karşı yaptığı şakalar onları mutlu etmez, aksine huzurlarını bozar. Ailenin en küçük bireyi olan Tom'a karşı sert bir tutum sergileyerek onu sürekli azarlar. Çocuklar babalarının, annelerinden daha fazla ilgi görmek için hırsını Tom'dan çıkardığını düşünmektedirler. Evin bahçesini düzeltmek için çalışırken, bir kalp krizi sonucu ölümünden sonra ailedeki düzen de yavaş yavaş değişir. Jack'in kız kardeşlerine karşı duyduğu cinsel arzu ve merakı, annesine karşı bir baba gibi sahiplenme ve koruma duygusu eşliğinde yaşadığı görülür. Anne, ailedeki yönetimi kısa bir süreliğine devam ettirir ve eşinin ölümünden sonra kendi tedavisini yarıda bırakır. Annesi, Julie ve Jack'ten kendisinden sonra ailedeki düzeni devam ettirmelerini ister, aksi takdirde insanların eve gelip düzeni bozacaklarını, Tom ve Sally'nin evlatlık olarak alınabileceğini ve birbirlerini tekrar göremeyeceklerini dile getirir. Annelerini ölü bulduktan sonra çocuklar ne yapacaklarını bilemezler. Normal bireyler gibi yas tutacakları ve üzülecekleri halde annelerini hareketsiz bir konumda, ölü halde bulmak Julie ve Jack için komik bir durumdur. Ayrıca bu ölüm olayını başkalarının duymasını istemedikleri için, babasının daha önce bahçe düzenlemesinde kullanmak üzere almış olduğu çimentoyu da kullanarak evin bodrumuna annelerini gömerler. Aile yönetimi de bu noktada çocukların eline geçer. En büyük kardeş olan Julie tamamen olmasa da aile içerisinde anne rolü üstlenmiştir. Ailedeki sosyal düzene uymayı çoğu kez reddeden ve asi davranışlar gösteren Jack, baba rolünü tam anlamıyla üstlenemez. Jack ablası Julie ve kız kardeşi Sally'e karşı cinsel hazlar duyar ve kendini onları hayal ederek tatmin eder. Annesi ve babası ölen Jack'in erkek kardeşi Tom'da okulda başka bir öğrenciden şiddete maruz kalması üzerine, kızların dayak yemediğini iddia ederek cinsel bozukluk yaşar, kız olmak ister ve o da kız elbiseleri giyer. Zaman zaman sorunlar çıksa da Sally ve küçük Tom hariç çocuklar anne ve babanın yokluğuna alışırlar ve bu olaydan kimseye bahsetmezler.

Aile içerisine kimseyi kabul etmeyen çocukların devam ettirmeye çalıştıkları düzen, genç ve güzel bir kız olan abla Julie'nin bardo oyuncusu olan erkek arkadaşı Derek'i eve davet etmesiyle bozulmaya başlar. Jack ablasını cinsel olarak erkek arkadaşı Derek'ten kıskanır. Jack, aile içerisine dışarıdan giren bir yabancı'nın otoriteyi eline almasına ve onları yönlendirmeye çalışmasına sinirlenir. Evin bodrumunda betona gömülü olan Annenin cesedi kokmaya başlar ve Derek bundan şüphelenir. Çocuklar bu durumu ilk başta lağımdan gelen koku diye inkâr

ederler. Daha sonra Derek'in bodruma inip betona gömülmüş cesedi fark etmesiyle bu durumu Jack'in köpeğinin cesedi olduğunu iddia ederek yalanlamaya çalışırlar.

En küçük kardeş Tom, kız elbiseleri giyerek sokakta oynamaktadır. Sally annesinin ölümü sebebiyle depresyondan çıkamayarak bu sıkıntısını günlüğüne aktarmakta, Julie ve Jack ise cinsel olarak birbirlerine yakınlık hissetmektedir. Romanın sonunda Julie ve Jack cinsel birleşme yaşarlar ve Derek tüm bu olanlara şahit olur. Bunun üzerine Derek intikam almak üzere, annenin gömülü olduğu betonu parçalar ve bu durumu polise haber verir. Roman çocukların sakladıkları bu sırrın ortaya çıkmasıyla sona erer.

V. Ian Mcewan'ın *Beton Bahçe* Romanının Psikanalitik İncelemesi

Ian Mcewan'ın *Beton Bahçe* romanı, ergenlik dönemi cinsel gelişimini sıkıntılı bir şekilde geçiren, sosyal olarak izole olmuş bir ailede kardeşlerin çapraşık ve son derece rahatsız edici davranışlara dayalı ilişkiler yaşadığı bir eserdir. Mcewan, akrabalık ve aile bağlarının giderek yozlaştığı bir dönemde, anne ve baba otoritesinin yoksunluğu ve bireyciliğin popüler olduğu İngiliz toplumunda çocukların ve gençlerin başına gelecek olumsuz ve trajik durumların tasvirini okuru rahatsız edecek derecede açık ve usta bir şekilde yapmaktadır. Eser bu bakımdan Freud'un psikanaliz kuramı ve çocuk gelişiminde ailenin önemi açısından dikkat çekici özellikler barındırmaktadır. İngiliz toplumu içerisinde artan fakat insanların duymaktan bile iğrenecekleri çapraşık ilişkiler sorununu tüm açıklığıyla gözler önüne sermektedir.

Jack, ergenlik çağına yeni adım atmış ve cinsel duygu ve hazlarını uç noktalarda yaşamaktadır. Freud'a göre fallik dönem muhtemelen beş yaşında, babanın "hadım etme" düşüncesi ile sona ermektedir. Fakat Jack karakterinin cinsel ve psikoseksüel gelişiminde aksaklıklar bulunmaktadır. Bu aksaklıklar sonucu sağlıklı davranışlar içerisinde değildir. Erkek çocuğunun fallik dönemde geçirmiş olduğu Oedipus karmaşasının, Jack karakterinde hala aktif ve geçirilememiş olduğu göze çarpmaktadır. Yazar karakterin ilk cümlesindeki baba-oğul rekabetinin durumunu romanın giriş kısmında vermektedir.

Babamı ben öldürmedim, ama işini kolaylaştırdığımı hissettim zaman zaman. Kendi fiziksel gelişimimde bir dönüm noktasıyla aynı zaman rastlaması dışında, babamın ölümü sonradan olanların yanında önemsizdi. Ölümünden sonraki hafta kız kardeşlerimle babam hakkında konuştuk; ambulansçılar onu kıpkırmızı bir battaniyeye sarıp götürdüklerinde Sue ağladı tabii. Sarımsı elleri ve yüzü olan, çelimsiz, sinirli ve takıntılı bir adamdı babamız. Burada onun küçük ölüm hikâyesinden söz etmemin nedeni sadece, kız kardeşlerimle benim nasıl bu kadar çok çimentomuz olduğunu anlatmak (McEwan, 2010: 7).

Jack, sınırlanmış aile yapısı içerisinde ailenin tüm kadın bireylerine karşı babası ile bir mücadele içerisinde. Babası ile kurduğu ilişki oldukça katı ve sınırlıdır. İlk olarak libidosunu bir sevgi ve ideal belirtisi olmak üzere annesine yönlendiren Jack'in romanda anlatıcı rol üstlenmesi okuru Jack'in babasının tasviri hakkında bir şüpheye iter. Fallik dönemin tam olarak geçirilememesinin sebebi ise aile içerisinde baba figürünün her ne kadar sert bir mizaca sahip olsa da tüm kontrolü eline alamaması ve kendisinin sahip olduğu (dişi) eşine rakipleri ortadan kaldıracak hadım etme (kastrasyon) korkusunu Jack'in yaşayamamasıdır. Ailedeki iki erkek çocuktan Jack babası ile mücadele içerisinde girebilecek ve onun sözlerini dinlemeyecek kadar büyümüş ve cesaretli olması sorunlara yol açacaktır. Jack ile karşılaştırıldığında tam olarak dört yaşında olan, anal dönemden yeni çıkmış fakat annesinin sürekli şefkatini ve ilgisini isteyen Tom, fallik dönem içerisinde yer almaktadır. Ailenin babası, otoritesinin yansımalarını azarlama ve gurur kırma yoluyla göstermektedir. Tom aile içerisinde diğer kardeşlere baskın olarak hem babasından hem de annesini Jack'ten daha fazla kıskanmaktadır. Onunla sürekli birlikte olmak ister. Baba Tom için otoriteyi temsil etmekte ve annesi ile birlikte olmasında Tom için engel oluşturmaktadır. Kastrasyon edebiyat eserlerinde, özellikle romanda mecazi olarak kullanılır. Babanın kastrasyon tehdidi, azarlama ve çocuklara kaşı yaptığı yersiz şakalar yoluyla kendini belli etmektedir. Özellikle anne-erkek çocuk ilişkisinde, ilişkiye ket vurma amaçlı saldırganlık eserde fiziki şiddet olarak yer almaz. Sözel şiddet eğilimli tehdit ve direktifler yer almaktadır.

Julie geçenlerde bana babamın artık yarı hasta olduğunu, annemin ilgisi için Tom'la yarışmaması gerektiğini söylemişti. Bu tuhaf bir düşünceydi; uzun süre bunu düşündüm. Ne kadar basit, ne kadar tuhaf: küçük bir oğlanla büyük bir adamın yarışması. Sonra Juli'ye kimin kazanacağını sordum; hiç tereddütsüz, "Tabii ki Tom, babam da hırsını ondan çıkaracak," demişti. Babam Tom'a karşı katıydı, her zaman iğneleyici bir şekilde üstüne giderdi. Annemi Tom'a karşı kullanırdı, tıpkı piposunu anneme karşı kullandığı gibi. "Annenle öyle konuşma," ya da "Annen seninle konuşurken düzgün otur" derdi (McEwan, 2010: 11).

Oedipus karmaşası içerisinde, çocuk babanın yerini almak istemektedir. Jack babasının tasvirini yaparken onun zayıf ve solgun olarak betimleyerek otoritesini sarsmak ister. Bununla birlikte, bahçe düzenlemesi işlerinde babasına yardım etmekten kaçınır. Onun zor durumda kalması Jack'in sadistik hazlar duymasına sebep olmaktadır. Otoritenin zayıflaması Jack için anneye ve diğer kız kardeşlere ulaşma aşamasında engel olarak görülen babanın da güç kaybının işaretidir. Jack babasının zayıf duruma düşmesinden dolayı duyduğu hazzı şöyle dile getirir:

İlk kalp krizinden sonra bahçede çalışmayı tamamen bıraktı. Parke taşların arasındaki çatlaklardan otlar fıskırırdı, taşlık bahçe çöktü ve küçük havuz kurudu. Dans eden Pan heykeli yana devriliş ikiye ayrıldı ve hiçbir şey söylenmedi. Bu dağılmaya Julie'yle benim sebep olmamız olasılığı içimi korku ve zevkle dolduruyordu (14).

Jack'in babasının kalp krizi geçirmesi onu Oedipus karmaşası içerisinde, iki büyük çıkmaza yöneltir. Birincisi babanın ortadan kalkmasından dolayı ortaya çıkacak özgürlük alanındaki hareket niteliğinden doğan zevk; ikincisi de yine babanın gerilemesi ve çöküşü sonucu babanın yerini almaya çalışan Jack'in fiziksel ve ruhsal gücünün bu rolü taşıyacak nitelikte olup olmadığıdır. Jack'in babasına karşı duyduğu nefret sembolik olarak babasının fallusuna karşı geliştirdiği olumsuz tutum ve yarışma halinde göze çarpmaktadır. Jack'in babası sıklıkla bir pipo kullanır. Buradaki pipo mecazi anlamda bir phallus (erkek cinsel organı) simgesi olarak görülür. Baba ile erkek çocuk arasındaki mücadelede phallus bir tehdit aracı olarak işlev görmektedir. Jack babasının ağzındaki pipoyu şöyle yorumlar:

Ama o şeyi[pipo] ağzından çıkarıp, haznesinden kavrayarak, siyah sapını anneme doğru tuttuğunda ne kadar da kendini beğenmiş ve budala görünüyordu. Annem daha da kızdı, sesi hiddetten boğuldu. Julie, Sue ve ben, yukarı Jule'nin odasına sıvışıp kapıyı kapadık. Annemin sesinin iniş çıkışları aşağıdan bize ulaşıyordu, ama sözler kayıptı (McEwan, 2010: 9).

Freud'un küçük Hans vakası ile romandaki ana karakter Jack'in durumuyla benzerlik göstermektedir. Hans üç yaşındayken phallus'una karşı aşırı bir ilgi ve merak göstermiştir. Annesinin Hans'ın bu aşırı ilgisi ve merakına karşılık doktor çağırıp üreme organını kestirme tehdidi Hans için bir kastrasyon korkusu yaratmıştır. Romanda Jack karakteri de bu korkuyu benzer şekilde yaşamıştır. Jack sıklıkla kendini tatmin etmektedir. Annenin Jack'i pahallus ve masturbasyon karşısındaki uyarısı şu şekilde verilir:

“Evet, şu haline bak,” dedi daha yumuşak bir sesle. “Sabahları kalkamıyorsun, bütün gün yorgunsun, bir anın bir anına uymuyor, yıkanmıyorsun, kıyafetlerini değiştirmiyorsun, kardeşlerine ve bana karşı kabasın. Ve ikimiz de bunun neden olduğunu biliyoruz. Her defasında...” Sessizleşti ve bana bakmaktan çok kucağındaki ellerine gözlerini dikti.” Her... onu yaptığında, yerine koymak için bir litre kan gerekiyor.” (McEwan, 2010: 27).

Jack'in annesinin uyarısıyla Hans'ın annesinin uyarısı benzer niteliktedir ve ikisi de kastrasyon tehdidi olarak algılanmıştır. Jack bu konuyu tam olarak ciddiyetle kavramayıp kendisini tatmin etmeye devam etse de annesinin ölümünden sonra mutfakta gördüğü bir litre süt ile bir litre kanı özdeşleştirmiş ve süt içmekten çekinir hale gelmiştir. Anne, baba ve Jack Oedipus karmaşasında üçlü mekanizmayı oluşturmaktadırlar. Oedipus karmaşası kastrasyon tehdidinin algılanıp baba otoritesinin kabulü ile sona ermektedir. Fakat hem Freud'un incelemiş olduğu küçük Hans vakası hem de *Beton Bahçe* romanının ana karakteri Jack kastrasyon tehditlerini babalarıyla birlikte annelerinin de sözel tehditleriyle beraber olarak algılamışlardır. Jack cinsel enerjisi olan libidoyu annesi üzerinde devam etmekte ısrarcı davranmaktadır. Jack annesini diğer kardeşleri ile paylaşamaz ve onu kendi sevgilisi haline getirmeye çalışmaktadır.

Babam ve iki kız kardeşim evde yokken onu teketime almak için eve geldiğimi biliyordu. Belki de gün içinde evde yanında birinin olmasına memnun olmuştu. Öğleden sonra geç saate kadar orada yatıp, işini yaparken onu seyrettim; evin başka bir tarafındayken de dikkatle dinledim. Onun bağımsız varlığının açık gerçekçiliği beni çarpmıştı. Ben okuldayken bile devam ediyordu. Yaptığı şeyler bunlardı. Herkes devam ediyordu. O zaman bu kavrayış unutulmaz ama acımasızdı. Şimdiyse masadan yumurta kabuklarını çöp kutusuna almak için öne eğilmesini seyrederken aynı farkına varış, bana dayanılmaz bir şekilde hem hüznün hem de tehdit duygusu verdi (22).

Jack, annesi hakkında hüznün ve tehdidi aynı anda yaşamaktadır. Annesine sahip olamayacağını bilincine varan Jack, babasının otoriter tavrını hasta olsa bile bırakamayacağını anlar. Babasının hırçın ve zorlu davranışlarını Jack edinmeye başlar. Babasına karşı çıktığını ve ona benzemediğini düşünse de Jack, babasının sert tutumlarıyla özdeşleşmiştir. Oedipus karmaşasını atlatamamasının bir nedeni de babasının ölümünden sonra annesinin de sağlığının bozulması ve ölmesidir. Annesinin ölümünü baskılamak için Jack ve Julie, onu evin bodrumundaki betona gömmüşlerdir. Betona gömmek sembolik bir anlam taşımaktadır çünkü beton sert olmasına rağmen; çocuklar cesedi toprağa gömmemişler, bir tahta kutuda muhafaza ederek sadece üzerini beton ile kaplamışlardır. Annenin ölümünü bilinçdışına göndermeye çalışan Jack ve Julie eve bir yabancı, erkek arkadaşı Derek'in gelmesiyle sadece baba otoritesinin bilinç düzeyine çıkmasını sağlamaz aynı zamanda Jack'in annesi hakkındaki cinsel sahiplenme düşüncesini de yeniden canlandırır. Bilinç düzeyine ulaşan anneye/babaya cinsel sahiplenme hem Jack hem de Julie için geçerlidir. Ebeveynlerin ölümü ile çocuklar, ailede anne ve baba figürleriyle özdeşleşmeye çalışmaktadırlar. Jack babasının hırçınlığı ve fiziksel gücün temsilcisi olmaya çalışırken; Julie ise tamamiyle annesi kadar olmasa da ailedeki çocuklarla ilgilenen ve temizlik işlerini üzerine alan bir rol üstlenmiştir.

Jack'in zihni Freud'un ego, süperegö ve id kuramlarına göre yorumlanabilir. İd, Jack'ten annesiyle beraber olmak için babasını alt etmesini istemektedir. Bunu bir kez babasının yaptığı şakalara karşılık olarak kırıcı bir şaka yaparak sözel olarak başarmıştır. Babasının özenerek çalıştığı bahçedeki çiçeklere atıfta bulunarak ironik bir şekilde: "Bugün bahçede beni şok eden bir şey gördüm," dedim. "Aa," dedi Julie. "Neydi?" "Bir çiçek." (McEwan,2010: 13) diyerek babasının bahçesindeki laleleri çiçek yerine koymaz ve onu eleştirerek otoritesini sarsmaya çalışmıştır. İd aynı zamanda Jack'in hırçın olmasını, babanın koyduğu kurallara karşı saldırıda bulunmasını ya da eylemsiz kalmasını ister. Ebeveynlerinin ölümünden sonra ise id Jack'i daha fazla hırçın olmaya, yıkanmamaya, kendini sürekli tatmin etmeye ve ablası ile cinsel ilişkiye girmesi için zorlamaktadır. "Süperegö" Jack'in haz ilkesine göre çalışan primitif dürtülerine Julie'inin ablası olduğu, kirliliğin ve kokmanın güzel bir şey olmadığı ve

hırçınlığın yarar getirmediği telkinlerine ulaştırır. Bir başka deyişle, Jack'in ilkel cinsellik dürtüsü ile ahlak anlayışı çatışma içerisindedir.

Ego bu çatışma süreci içerisinde, Julie'nin erkek arkadaşı Derek'in de aile içerisine girmesiyle çatışmayı muhafaza eder. Haz ilkesine bağlı kalan ego ise Jack'in Julie'nin onu beğenmesi için temizlenmesi ve sakin huylu bir kişi olması gerektiğini telkin eder. Jack ego direktifleri doğrultusunda hareket etmeye başlar. "Öğleden sonraları uzun banyolar yapıyor ve su soğuyana kadar hiçbir şey düşünmeden tamamen hareketsiz yatıyordum. Tırnaklarımı kestim, saçımı yıkadım ve temiz kıyafetler buldum." (McEwan, 2010: 101). Onun bu davranışında ki etmenlerden biri de evin içerisinde annesinin cesedinden yayılan kokudur. Bu koku Jack'in korkularını ve karmaşasını yeniden canlandırır ve sembolik olarak yine kendini bir çatışmanın içerisinde bulmaktadır. Jack, ego ve süperego isteklerine karşı çıkarak id'in göstermiş olduğu doğrultuda kız kardeşi ile cinsel birleşim yaşar. Oedipus karmaşasında annesi ile birlikte olamayan Jack, karmaşayı olumsuz bir yönde bitiren bir eylemde bulunur. Julie ile cinsel ilişkiye giren Jack, Oedipus karmaşasını ensest bir birlikle atlatır. Oedipus karmaşasının geçirilmesinde yaşanan aksaklıklar, Jack karakterini roman boyunca hastalık derecesinde kendini elle tatmin etme, ensest, rötgencilik gibi olumsuz psikotik rahatsızlıklara yol açtığı görülmektedir.

VI. Rüya Analizi ve Jack

Duane P. Shultz ve Sydney E. Shultz'un *Modern Psikoloji Tarihi* adlı eserinde belirttiği üzere: "Çalışma sürecinde Freud bir hastasının rüyalarının, önemli duygusal materyallerin kaynağı olarak oldukça zengin olduğunu keşfetti. Rüyalar çoğunlukla bir rahatsızlığın altında yatan sebepleri hakkında değerli ipuçları içeriyordu. Freud "[...] bir rüyadaki olayların tamamen anlamdan yoksun olamayacağını düşünmüştü." (Shultz&Shultz,2001:592). "Freud'a göre, tıpkı nevrotik bulgular gibi, rüyalar da temel bilinçsiz dürtülerle, yan bilinçli dürtüler arasındaki bir çatışmanın ve bütünleşmenin sonucu olarak ortaya çıkar. Rüyaların incelenerek öğelerine ayrılmasıyla da bireylerin bilinmeyen bilinçsiz yanları anlaşılabilir." (Ege,2005:125-126) Freud *Rüyalarda Sembolizm* adlı yazısında erkeklik sembollerini genel anlamda şu şekilde açıklamaya çalışmaktadır:

...erkek örgenleri rüyalarda ...çeşitli yollardan sembolik olarak temsil edilir. Her şeyden önce bir bütün olarak erkeklik örgenleri için 3 sayılı sembolik bir anlam taşır. Cinsel örgenlerden her iki cins için de daha ilginç bileşen olan erkek organı rüyalarda her şeyden önce biçimsel olarak benzeyen şeylerle- sopa, şemiyse, direk, ağaç, vb. gibi uzun ve yukarı kalkık şeyle- ayrıca bedene girme ve yaralama gibi ortak

bir özelliğe sahip nesnelere-her türden keskin, kesici silah, bıçak, kama, kılıç, mızrak gibi aletlerin yanı sıra tüfek, tabanca gibi ateşli silahlar (biçim itibariyle özellikle uygundur) temsil edilir (Freud, 2007: 182-183).

Beton Bahçe romanı içerisindeki ana karakter Jack'in en önemli rüyası annesi, babası ve tanımadığı bir kızın da bulunduğu rüyadır. Rüya Jack'in zihninde annesi ile Julie'nin yer değiştirmesine ışık tutacak simge ve anlamlar yüklüdür. Jack rüyasını tam olarak anımsar ve bu rüyayı anne ve babasını kaybettikten sonra görmüştür. Süperego'nun karşı çıktığı ve id'de baskılanan fakat ego tarafından bilinç düzeyine çıkarılan, cinsel anlamlar yüklü bu rüya Jack'in bilinç dışının yansımasıdır.

Neden bu kadar uykuya ihtiyacım olduğunu düşündüm. Çok sıcak bir öğleden sonra kalabalık bir plaj gördüm. Eve gitme vaktiydi. Annemle babam ilerimde, şezlonglar ve bir deste havlu taşıyarak yürüyordu. Onlara yetişemiyordum. Büyük yuvarlak çakıl taşları ayağımı acıtiyordu. Elimde ucunda bir rüzgâr gülü olan bir sopa vardı. Ağlıyordum, çünkü yorgundum ve beni taşımalarını istiyordum. Annemle babam beni beklemek için durdular, ama ben birkaç adım gerilerindeyken dönüp devam ettiler. Ağlayışım uzun bir feryada dönüştü ve diğer çocuklar yaptıkları şeyi kesip bana baktılar. Rüzgâr gülünü bıraktım, onu birisi alıp bana uzatınca başımı sallayarak reddettim ve daha da yüksek sesle feryat ettim. Annem şezlongunu babama verdi, bana doğru yürüdü. Beni kucağına aldığı anda kendimi omzunun üzerinden rüzgâr gülümü tutan ve bana bakan bir kıza bakarken buldum. Esinti parlak yelkenleri döndürdü ve ben onu ölesiye geri istedim, ama kız çoktan arkamızda uzakta kalmıştı; artık kaldırımdaydık ve annemin yürüyüşü ritmikti. Kendi kendime ağlamaya devam ettim, ama annem duymuş gibi görünmedi (McEwan, 2010: 119).

Jack'in elindeki "ucunda rüzgâr gülü olan bir sopa" Freud bakış açısı ile hem değişkenliğin hem de erkek cinsel organının sembolüdür. Ayrıca rüzgâr gülünün uçtaki dönen kısmı da kişinin kararsızlığını simgelemektedir. Jack'in ayağını acıtan çakıl taşları babanın koymuş olduğu engeller anlamına gelmektedir. Şezlong ise yatağı simgelemektedir. Jack'in annesi yatağı babasına vermektedir. Annesinin Jack'i duymazdan gelip babasına doğru yönelmesi, Jack'in annesi ile kavuşamayacağı anlamına gelir. Rüzgâr gülünü tutan ve Jack'e bakan kız ise kız kardeşi Julie'ye işaret etmektedir. Jack'in rüyasındaki sembolik etmenlerden artık onun annesine ulaşmasının imkânsızlığına işaret edilerek, onun yerini alabilecek kişi olan Julie'nin dolaylı olarak tasviri verilmektedir. "Ucunda rüzgâr gülü olan sopa" artık Julie'nin elindedir. Rüyanın nihai anlamı Jack'in annesinin yerine ulaşabileceği tek dişi varlığın kız kardeşi olduğudur.

Oedipus karmaşası ve rüya analizinin yanı sıra eserdeki karakterlerin, özellikle ana karakter Jack ve kız kardeşi Julie'nin ilişkileri bağlamında belirli ego savunma mekanizmalarına

bağlı olarak hareket ettikleri görülmektedir. Ego savunma mekanizmalarından roman boyunca en belirgin izlenebilenler arasında: baskı, bastırma, yadsıma, mantık bulma, yüceltme, yansıtma ve özdeşleşme sayılabilir. Bu mekanizmalar Julie ve Jack'in annelerinin ölümünü kabullenmeleri, cinsiyet rolleri benimsemedeki zorluklar ve çapraşık cinsel ilişki bağlamında karakterlerin tutum ve davranışlarını algılamamızda yardımcı olmaktadır.

VII. Ego Savunma Mekanizmaları

“Baskı en temel savunma mekanizmalarından biridir çünkü diğer mekanizmalarının içerisinde de mevcuttur. Baskılanmış düşünceler bilince yalnızca anksiyete oluşturmayacak kadar iyi gizlendiklerinde girebilirler. Değişiklik geçirmiş baskılanan düşünceler, rüyalarda, mizahta, fiziksel semptomlarda, serbest durumlarda ve dil sürçmelerinde ortaya çıkmaktadır.” (Hergenhahn, 2009: 533). İçgüdüsel insanın isteği dışında “bilinçdışı” tutulmasına ve bilince çıkmalarının önlenmesine baskı (repression), uygun görülmeyen istek ve anılar bilinçten uzaklaştırma mekanizmasına ise bastırma (suppression) denir (Gençtan, 2008: 74 -75).

Jack'in kız kardeşlerine karşı cinsel bir meral duyması, küçükken doktorculuk oynadıkları zamandan beri devam etmektedir. Annesi ve babası öldükten sonra Jack tekrar doktor olup Sue'yu muayene etmek ve cinsel hazza ulaşmak ister fakat Sue utanç verici olarak kabul ettiği bu oyuna bilinç dışında bastırılmıştır. Oyunu hatırlamadığını iddia eder ve gerekçe olarak da çok küçükken oynadıklarını söyler. Tekrar cinsel nitelikli olduğunu düşündüğü bu oyunu oynamak istemez. Jack'in doktorculuk oyununu hatırlatması bastırılmış çocukluk dönemi utanç duygusunu Sue'ya hatırlatarak, bilinç düzeyine çıkmasını sağlamıştır.

Karşısındaki tehdidi yok edemeyeceğini ve ona karşı çıkamayacağını düşünen insan, ondan kaçınır ve onu yok sayar.” Freud'un da dediği gibi yetişkin insanda gerçeklik sınavının gelişmiş olması, gerçeğin tümüyle yadsınmasına imkân vermez (1926). Yine de yadsıma eğilimi insanda yaşam boyu sürer ve anksiyete yaratan durumlarda geçici olarak kullanılır.” (Gençtan, 2008: 76). İnsanların derin ruhsal çöküntü yaratacak hallerde; kaza, ölüm gibi durumlarda “her işleri yolunda gidiyormuşçasına davranma eğilimi göstererek kendilerine ve çevresindekilere karşı mutsuzluklarını belli etmezler.” (77). Bu savunma mekanizması sorunların yok sayılmaya çalışılması anlamına gelmektedir. Yadsıma mekanizmasına eserde birden fazla örnek gösterilebilir fakat bunlardan okuru en rahatsız edeni ise annelerinin ölümünü yadsıyan Sue, Julie ve Jack'in kontrolsüz şekilde gülmeleridir. Sağlıklı bir psikolojiye sahip bireyler yakın akrabalarını ve sevdiklerini kaybettikleri durumlarda büyük bir üzüntü yaşarlar. Buna karşın Jack ve diğer kız kardeşleri annelerinin ölümünü yadsıyarak rahat bir şekilde yemek yemeye, gülüşmeye devam etmektedirler.

Mantık bulma bir hata veya eksiklik için gerçek bir neden yerine; mantıklı fakat yanlış bir neden bulmaktır. Bazen insanlar bir şey yapmak isteyip bu şeyin anksiyeteye yol açacağını düşündüklerinde bunun tam tersini yapma eğilimi gösterirler (Hergenbahn, 2009: 474). En küçük kardeş olan Tom, okulda akran zorbalığına maruz kalmıştır. Jack'in onu korumak için çocuğu dövmesi fayda sağlamamış ablası da gelip tekrar Tom'u dövmüştür. Diğer çocuklardan erkek olduğu için şiddet gördüğünü düşünerek kız olmak ister çünkü ona göre kız olunca insanlar dayak yemiyor, şiddete maruz kalmıyorlardır. Tom cinsiyet değiştirme isteğine dayaktan korunma durumunu mantıklı göstermiştir fakat hatalı bir bağıntı kurmuştur.

Savunma mekanizmaları bağlamında, "anksiyeteye yol açan düşüncelerle başa çıkmanın diğer bir yolu da kişinin kendi benliği yerine bir şeye veya bir başkasına anlam yüklemesidir. Bu süreç yansıtma olarak adlandırılır" (Hergenbahn, 2009: 474). Kişi başa çıkamadığı olaylar ve düşüncelere başkasının sebep olduğu savını yükleyerek sorumluluktan kaçma eğilimi göstermektedir. Bu konuda kendini zayıf hisseden "kişi, suçluluk duygusu yaratacak nitelikteki duygu ve düşüncelerini başkalarına yansıtır. Bu eğilim daha çok, kendisini katı değer yargılarıyla yöneten kişilerde görülür. Böyle insanlar bilince ulaşması sakıncalı görülen eğilimlerini, neden bulma gibi diğer mekanizmalarla denetleyemediklerinde yansıtma yoluna başvururlar." (Gençtan, 2008: 81). Jack'in Julie'nin erkek arkadaşı Derek'i kıskanması ve Julie ile sırf onun varlığı sebebiyle birleşim yaşayamamasına sebep olarak Derek'in varlığını göstermesi yansıtma mekanizmasına örnek verilebilir. Ayrıca Sue annelerinin ölümüne Jack'in saygı duymadığını düşünmesi, yaşarken ona acı çektirdiğine inanması ve annelerinin ölümü ile Jack'in direkt bağlantısı olduğunu düşünmesi de bir yansıtmadır. "Ergenlik ve yetişkinlik dönemlerinde kişinin özdeşleştiği insanların ve gurupların sayısı artar, toplumun yanı sıra o da kendisini özdeşleştiği gruplara göre değerlendirilir." (89). "Kişi içselleştirdiği değerlere ulaşamadığında kendini kızgın ve endişeli hissettiği zaman, sembolik olarak başkalarının başarılarıyla kendini özdeşleştirebilir. Böylece başarılı kişinin gibi giyinir, konuşur ve davranırsa, O kişinin başarısına sahip olacağını düşünmektedir." (Hergenbahn, 2009: 474). Jack'in okuduğu bilim kurgu romanındaki komutan Hunt karakteri güçlü bir yapıdadır. Jack komutan Hunt'ın gemisiyle yer çekiminden çıktığı zaman eşyaların dağılması ile edindiği tutumla benzer bir tutum geliştirir. Komutan Hunt karakteri temiz ve düzenlidir. Jack de Hunt gibi temiz ve düzenli olunca güçlü olacağı inarak kendini bu karakterle özdeşleştirmektedir.

SONUÇ

Sigmund Freud'un Psikanalitik kuramı, dinamik, ekonomik ve yapısal kişilik kuramları kapsamında incelenmiştir. Freud, insanın zihinsel yapısını ve işleyişini cinsellik ve gizil dürtüler yoluyla açıklama yoluna gitmiştir. Edebiyat eserleri, özellikle romanlar, hastanın

psikoterapide yaptığı gibi duygu ve düşüncelerini anlattığı bir terapi seansının yazıya dökülmüş hali olarak kabul edilirse; çoğunlukla insanın söylemekten çekindiği karanlık hazlarının ve toplum tarafından onaylanmayacak nitelikteki arzularının ifade edilmesi için uygun alan oluştururlar.

Ian Mcewan'ın *Beton Bahçe* adlı romanındaki ana karakter Jack, Freud'un Oedipus karmaşası kuramında ifade ettiği şekilde hareket etmektedir. "Jack ve kardeşleri davranışlarındaki bozukluğun farkında değildir. Beton Bahçe'de tasvir edilen dünya geleneksel kuralların uygulanmadığı bir yerdir." (Malcom, 2002:64) Dolayısıyla eserde bir çocuk olan ana karakter, Freud'un belirttiği kritik dönemi yaşadığı tedirgin edici olaylar yüzünden sağlıklı bir şekilde atlatamamıştır. Romandaki olay örgüsü çerçevesinde görüldüğü üzere, psikolojik bağlamda Jack annesi ile birleşmeye çalışırken, babasına karşı kin ve nefret doludur. Annesinin ölümünden sonra libidosunu onun yerine geçebilecek yegâne kişi olan kız kardeşi Julie'ye yönlendirmiştir. Romanın sonunda iki kardeş ensest olarak cinsel birleşim yaşamışlardır. Ayrıca ana karakter Jack'in rüyaları analiz edilmiştir ve Oedipus karmaşası kuramından hareketle iç dünyasında anne ile birlikte olma düşüncesini, bilinç altında bastırmaya çalışması rüyadaki sembollerle açıklanmıştır. Çalışmada ayrıca roman karakterlerinin ego savunma mekanizmalarına göre hareket ettikleri de açıklanmıştır. Sonuç olarak, Ian Mcewan, *Beton Bahçe* adlı romanında, insanlık tarihinde bir tabu olarak kabul edilen aile içindeki cinselliğin okuru tedirgin eden yapısını ve insanın karmaşık doğasını, psikanalitik kuramla tartışılabilecek bir olay örgüsü ve karakter yapılandırması ile yansıtmıştır.

KAYNAKÇA

- Bressler, C. E. (2007). *Literary Criticism: An Introduction to Theory and Practice*. Boston: Pearson Longman.
- Cebeci, O. (2004). *Psikanalitik Edebiyat Kuramı*. İstanbul: İthaki Yayınları.
- Ege, U. (2005). *Charles Dickens'in David Copperfield ve Büyük Umutlar Romanlarının Psikanalitik Yorumu*. Ankara: Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Yayınları.
- Emre, İ. (2005). *Edebiyat ve Psikanaliz*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Freud, S., & Peter Gay. (1989). *The Freud Reader*. New York: W.W. Norton.
- Freud, S., & Strachey, J. (1959). *Beyond the Pleasure Principle: Sigmund Freud*. New York-London: W.W. Norton.
- Freud, S., & Strachey, J. (2001). *Totem and Taboo*. London and Newyork: Routledge.

-
- Freud, S. (2007). *Psikanalize Giriş Dersleri*, Çev. Budak Selçuk İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Freud, S., & Strachey, J. (2010). *The Interpretation of Dreams*. New York: Basic Books.
- Gençtan, E. (2008). *Psikanaliz ve Sonrası*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Gökdağ, D. (2002). *Aile Psikolojisi ve Eğitimi*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.
- Greene, R. R. (2008). *Human Behavior Theory & Social Work Practice*. New Brunswick: Aldine Transaction.
- Habib, R. (2008). *Modern Literary Criticism and Theory: A History*. Malden, MA: Blackwell.
- Hergenhahn, B.R. (2009) *An Introduction to the History of Psychology*. Australia: Wadsworth Cengage Learning.
- Malcolm, D. (2001). *Understanding Ian Mcewan*. Columbia, University of South Carolina Press.
- Masaroğulları G. & Koçakgöl M. (2011). "İçgüdü." *Psikoloji Sözlüğü*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Mcewan, I. (2010) *Beton Bahçe*. Çev. Figen Bingül. İstanbul: Sel Yayınları.
- Schultz, D. P., Schultz, S. E. (2001). *Modern Psikoloji Tarihi*, Çev.: Yasemin Aslay, İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- Sophokles. (1992) *Kral Oidipus*. Çev. Bedrettin Tuncel. İstanbul: MEB Yayınları.
- Rennison, N. (2005). *Contemporary British Novelists*. New York: Routledge.